

המשנה באבות פרק ה' משנה כ"ג לפי הצער השכר כי כפי צער ישראל על דוחק הגלות כך

הם יזכו לגאולה ברחמים בב"א.

עת צרה היא ליעקב וממנה יושע

וּמִפְקָנוּ דִּנְפְשָׁא, מְקוּדָם דִּנְפַקְתָּ אֵית לָהּ צַעְרָא,

לְבַתָּר דִּנְפִיקְתָּ בְּרַחֲמֵי וכן הדבר הוא ביציאת הנפש, כי

הנה אם בטרם צאתה מן הגוף יש לה צער בחולי ובייסורים, או אח"כ היא תזכה ותצא

ברחמים בסוד צדיקים תחילתן ייסורים וסופן שלווה, כי 'ראשיתך מצער ואחריתך ישגה

מאוד'. **וְרָזָא דְמַלְּהָ (ירמיה לא) בְּבָכִי יָבֹאוּ, לְבַתָּר וּבַתְּחַנוּנִים**

אוּבִילָם וסוד הדבר הוא מש"כ שבהתחלה 'בבכי יבואו', אמנם אח"כ 'ובתחנונים

אובילים' כי בזה הם יזכו לצאת מהגלות ברחמים, **וּבְגִין דָּא, (ירמיה ל) וְעַתָּה**

צַרָּה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יוֹשֵׁעַ, וַיִּפְקֹז בְּרַחֲמֵי ומשום כך

יאמר 'ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע', דהיינו שמאחר שבתחילה היה עת צרה ליעקב

לכן אח"כ הוא יושע ויזכו בית יעקב לצאת מהגלות ברחמים בב"א.

משה רבינו הוא הגואל הראשון והגואל האחרון

וּכְגֻוֹנָא דְשַׁלַּח קְדִישָׁא בְּרִיךְ הוּא לְיוֹנָה, וְלֹא אֲשַׁבַּח

אַתָּר לְשָׂרְיָא. הֵכִי שַׁלַּח לָךְ רַעֲיָא מְהִימָנָא

בְּקִדְמִיתָא ואמרו החכמים לרע"מ, הנה כמו ששלח הקב"ה את היונה מהתיבה ע"י

נה, והיונה לא מצאה מקום לנוח, וכמש"כ 'ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה' מפני מי

המבול, כך שלחך הקב"ה בתחילה בגאולה הראשונה בכדי לגאול את עמו ממצרים, אמנם בזה היה סוד 'ולא מצאה היונה מנוח' כי בזה לא היו בית ישראל המשולים ליונה ראויים לגאולה השלימה. **וַיֵּץ אֱלֹהִים מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּפֶן כַּה וְכֵה וַיִּרָא כִּי אֵין אִישׁ. דִּבְלֹהוֹן חֲיִיבִין, וְלֹא אֲשַׁכַּחַת בְּהוֹן אִישׁ זוֹכֵה לְאַפְקָא מִן גְּלוּתָא** ומשום כך מה נאמר באותו הזמן, 'ויפן כה וכה וירא כי אין איש', דהיינו שכולם היו חייבים במ"ט שערי טומאת מצרים ולא נמצא בהם איש שתהיה לו זכות לצאת מהגלות. **וּבְגִין דָּא סִרְבַּת לְמִיזַל תַּמּוֹן, וְאִמְרַת, (שמות ד) שְׁלַח נָא בְיַד תְּשַׁלַּח** ומשום כך סירבת ללכת לשם ולגאולם[שי] ואמרת 'שלח נא ביד תשלח', דהיינו שהגאולה תהיה ע"י אחי אהרן החתום

אור הרשב"י

ג'יחון הנה הגם שאמרו בנמרא כי לא הודו לו חכמים בזה עכ"ז הנה אמרו באבות דר' נתן פ"ב כי הסכימה דעתו בזה לדעת המקום וכן משמע ג"כ בפדר"א פ"ט ע' רד"ל שם אות ל') והנה כל השתדלותו בזה הרי לא הועילה לו כלל כי לבסוף הרי עלה עליו אלא שהקב"ה הציל אותו ע"י נס והרי לנו מזה ג"כ כי למנוע מהביטחון ע"י יראה שמא יגרום החטא הנה הוא אינו מעלה כלל במעלת הצדיקים.

וכעין זה הנה מצאנו ג"כ באברהם אבינו ע"ה בכרית בין הבתרים כאשר הבטיח לו הקב"ה בירושת הארץ. ואמר במה אדע כי אירשנה. והכוונה הוא במה אני בטוח כי אירשנה. כי שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה. וכמ"ש במגילה ל"א ע"ב. והרי היה מהרהר על

[שי] וביאר הלש"ם בספר הדע"ה חלק ב' – דרוש ה' ענף ד' סימן ה' וז"ל: כי היראה שמא יגרום החטא אשר הוא סותר למדת הביטחון הוא אינו מעלה כלל במעלת הצדיקים. וכיוצא בזה מצאנו ג"כ בחזקיה מלך יהודה שהיה הוא ודורו צדיקים גמורים וכמפורש במלכים ב' י"ח וסנהדרין צ"ד ב' ואח"כ כאשר עלה עליו סנחריב מלך אשור הנה מחמת גודל צדקתו ויראתו לא האמין בעצמו והיה ג"כ ירא שמא יגרום החטא והפריו על המדה להכניע את עצמו לפני סנחריב. הרבה יותר מדאי. עד שנתן לו את כל הכסף הנמצא בית ה' וגם קיצץ את דלתות ההיכל וסתם מי ג'יחון העליון שלא ברצון חכמים כמ"ש פסחים ג"ו א'. ע"ש ברש"י שהיה לו לבטוח בהקב"ה כו' ע"ש (אמנם בענין מה שסתם מי

בחסד שעיי"כ הם יוכלו להיגאל, ובכל זאת הקב"ה ציווך לגאול את בניו. **וְהָא אַנְתָּ:**

אור הרשב"י

ההבטחה מטעם שמא יגרום החטא. והקפיד הקב"ה על זה הרבה כמ"ש רז"ל נדרים ל"ב סע"א. מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים כו' מפני שהפריו על מדותיו של הקב"ה שנאמר במה אדע כי אירשנה. ואמרו בפדר"א פ' מ"ח שאמר לו הקב"ה. אברהם. כל העולם כולו בדיבורי הוא עומד (ומתקיים. אפי' בדור שכולו חייב) ואין אתה מאמין בדברי אלא אתה אומר במה אדע כי אירשנה. חייך ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. והרי לנו ג"כ כי היראה שמא יגרום החטא. ובפרט במקום שיש הבטחה. אינו מעלה כלל במעלות הצדיקים.

וכן הוא ג"כ בענין הסרבנות של משה רבע"ה במה שסירב בשליחותו של הקב"ה עד ז' ימים כמ"ש בסדר עולם פ"ה והיה סרבנותו ג"כ משום שראה שלא היה ישראל כדאי לזה וכנ"ל סי' ג'. וכן אמרו ברע"מ תצא רע"ח ב'. ויפן כה וכה וירא כי אין איש. דכלהו חייבין ולא אשתכח בהוּן איש זוכה לאפקא מן גלותא ובג"ד סרב למיזל תמן ואמר שלח נא ביד תשלח כו' ע"ש והיה מסרב כ"כ עד שנאמר ויחר אף ה' במשה. וכן אח"כ במה שאמר למה הרעתה לעם הזה כו' ומאז באתי אל פרעה כו'. ואמרו על זה בשמו"ר פ"ו סי' ג'. כי טענת משרבע"ה הנה היה שמא נתהפך ע"י החטא ממדת הרחמים למדת הדין ועל זה אמר למה זה שלחתני. ור"ל כי הרי גם

מתחילה ידעתי כי אפשר שיגרום החטא וסרבתי בשביל זה. ועל זה דיבר הקב"ה אתו משפט ואמר עתה תראה כו' ואמרו במכילתא פ' וארא. אמר הקב"ה למשה. בשבועה בנזירה באמירה נשבעתי שלא תכנס לא"י. והרי לנו מכ"ז כמה שגרום היראה יתירה שמא יגרום החטא. במקום שנתגלה הקב"ה באורו וטובו שרצונו הוא להיטיב. והרי ראוי הוא אז לכל מאמין להיות נכון לבו בטוח בה' שיתגלה הטובה עכ"פ ולא ישתנה מפני כל ח"ו. ור"ל כי לא לבד בהבטחה מפורש כמו שהיה ליעקב אבינו ע"ה במראה הסולם ובעת יציאתו מחרן. וכן לאברהם אבינו ע"ה בכרית בין הבתרים. ולמשה רבע"ה במראה הסנה וכן אח"כ לכלל ישראל. בריש פ' וארא. לכן אמור לבני ישראל כו'. והוצאתי. והצלתי. וגאלתי. ולקחתני. והייתני. והבאתני. ונתתני. אשר כל אלו הרי הם הבטחות מפורשות על הטובה ואי אפשר שישתנה. אלא גם באין הבטחה מפורש. הנה מאחר שישנם כמה פסוקים בתורה שרצונו ית"ש הוא שישים האדם את בטחונו בה' תמיד. ומבטיח הכתוב כי הבטחה בה' הנה ה' מבטחו. הרי הוה כ"ז ג"כ מכלל ההבטחות המפורשות על הטובה כי הרי הכתוב מבטיח שהבטחה בה' חסד יסובבנו ואמרו רז"ל. מדרש תהלים ל"ב. אפי' רשע הבטח בה' חסד יסובבנהו. וכנ"ל סי' ג'. א"כ

כַּגִּזְוֹן בְּהֵיחֻא זְמַנָּא, בְּדִ יתְקַיִים עִם יִשְׂרָאֵל, (מיכה ז) כִּימִי
עֲאֲתִךְ מֵאַרְצֵן מְצָרִים אֲרָאֵנוּ נִפְלְאוֹת וּלְכֵן הִרִי אֲתָהּ בְּגֹאֻלָּהּ

הֶאֱחָרֹנָה כְּדֹגְמַת הַגֹּאֻלָּה הֶרְאִשׁוּנָה, וּמִשׁוּם כֵּךְ בְּךָ יתְקַיִים עִם יִשְׂרָאֵל לְצֵאת מֵהַגְּלוּת,

בְּסוּד 'כִּימִי צֵאתְךָ מֵאַרְצֵן מְצָרִים אֲרָאֵנוּ נִפְלְאוֹת', שֶׁהוּא נ' פְּלֹאוֹת שֶׁל נ' שְׁעָרֵי בֵּינָה שִׁיתְגַּלּוּ

וַיִּשְׁפְּעוּ אֶת שְׁפַעֲם לְיִשְׂרָאֵל, וְהַכֵּל הוּא עַל יָדְךָ כִּי אֲתָהּ גּוֹאֵל רֵאשׁוֹן וּגּוֹאֵל אַחֲרוֹן בְּסוּד מ'ה

ש'הִיָּה ה'וֹא שִׁיָּהִיָּה ר"ת מ"ש"ה[שיא]. וּבְנִלּוֹתָא בְּתַרְאָהּ, תִּרְיִן מְשִׁיָּחִין

אֹר הַרְשַׁב"י

מְצַרִימָה. אֲבָל מֵאֲבֵרָהֶם הִרִי הוּוֹ דוֹר ח' כְּנִוּוֹ.
וּא"כ הִרִי מָה שֶׁאֲמַר בְּמָה אֲדַע כּו' הִרִי דֶאֱג
רַק עַל דוֹר ח' אֲלִיוּ. וְהִרִי הוּא רַק כְּדוֹאֵג
וְדוֹרֵשׁ טוֹב עַל זוֹלָתוֹ. וּכְן בְּמִשְׁה רְבִינּוּ ע"ה
הִרִי ג"כ יֵשׁ עֲלָיו זְכוֹת גְּדוֹל עוֹד וְעוֹד. כְּמוֹ
שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל ס' ג' כִּי עֵיקַר סְרַבְנוֹתוֹ הִנֵּה
הִיָּה רַק אַחַר שְׂרַמּוֹ לוֹ הַקְּב"ה בְּעַצְמוֹ. בְּשֵׁם
אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה. שְׁנֵאוֹלֵת מְצָרִים אִינָה
עֲדִיין גְּאוֹלָה שְׁלִימָה כִּלְל לְכַךְ הִיָּה מְסַרְב כְּדִי
שִׁיבְטִיחַ לוֹ הַקְּב"ה עַל גְּאוֹלָה שְׁלִימָה דוֹקָא
וְעַכ"פ הוּא כִּי יֵשׁ וַיֵּשׁ עַל כָּל אֱלוֹ הַקְּדוּשִׁים
זְכוֹת גְּדוֹל בְּכָל זֶה.

[שיא] וְבַעֲנִין זֶה אֵיִתָּא בְּקִהֲלַת רַבָּה פְּרִשָּׁה א'
רְבִי בְּרַכִּיָּה אֲמַר בְּשֵׁם ר' יִצְחָק כְּגּוֹאֵל רֵאשׁוֹן
כֵּךְ גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, מָה גּוֹאֵל רֵאשׁוֹן נֶאֱמַר
(שְׁמוֹת ד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אֲשֶׁתוֹ וְאֶת בְּנָיו
וַיִּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמֹר, כֵּךְ גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, שְׁנֵאֲמַר
(זְכַרְיָה ט') עֲנִי וְרוֹכֵב עַל הַחֲמֹר, מָה גּוֹאֵל
הֶרְאִשׁוֹן הוֹרִיד אֶת הַמֶּן, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת ט"ז)
הֲנִי מִמְטִיר לְכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, אֶף גּוֹאֵל
אַחֲרוֹן יוֹרִיד אֶת הַמֶּן, שְׁנֵאֲמַר (תְּהִלִּים ע"ב)

כֶּאֱשֶׁר מוֹנַע אֶת עַצְמוֹ מֵהִבְטִיחֹן מִחַמַּת יִרְאָה
שְׁמָא יִגְרוּם הַחַטָּא הוּא דְבַר שְׁאִינּוּ טוֹב
לְיִרְאֵי הָאֱלֹהִים.

אֲמַנְם הִנֵּה כָּל הַקְּדוּשִׁים הַנּוֹכְרִים אֲשֶׁר
נִכְשְׁלוּ בּוֹזֵה הִנֵּה יֵשׁ עֲלֵיהֶם זְכוֹת הַרְבֵּה כִּי
בִיעֶקֶב אֲבִינּוּ ע"ה הִרִי אֲמַרְנוּ לְעִיל שְׁכָל
הַפְּחַד וְהִירְאָה אֲשֶׁר נִפְּל עֲלָיו הִיָּה בְּאֲמַת
מֵאת ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְהִיָּה מִיַּצֵּר לוֹ הַרְבֵּה עַל
זֶה וְכַמ"ש וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצַּר לוֹ. שֶׁהִיָּה
מִיַּצֵּר לוֹ עַל פְּחַד שְׁנִפְּל בְּלָבוֹ. וְכַמ"ש מֵהַר"ם
אֲלִישִׁיךְ שֵׁם וּכְן כֶּתֵב ג"כ הַרְמ"ע מִפֶּאֱנֵי בַע"מ
חִיקוֹר דִּין ח"א פ' כ"ד. וּכְן אֲבֵרָהֶם אֲבִינּוּ ע"ה
שֶׁאֲמַר בְּמָה אֲדַע. הִרִי יֵשׁ עֲלָיו ג"כ זְכוֹת גְּדוֹל.
כִּי הִרִי לֹא דֶאֱג זֹאת עַל עַצְמוֹ. וְלֹא עַל בְּנוֹ
וְלֹא עַל בֶּן בְּנוֹ. אֲשֶׁר עַד כֵּאֵן רַחֲמֵי הָאֵב עַל
הַבֶּן כַּמ"ש ב"ר פ' ג"ד ס' ב'. אֲלֹא רַק עַל בְּאִי
הָאֲרִץ. שֶׁהוּוֹ דוֹר שְׁמִינִי אֲלִיוּ. אֲבֵרָהֶם יִצְחָק
יַעֲקֹב לֹוֹי קִהַת עֲמַרְם מִשְׁה וּבְנֵי מִשְׁה הֵם בְּאוֹ
לְאָרְץ שֶׁהֵם דוֹר ח' לְאֲבֵרָהֶם. ע' ב"ר שֵׁם.
וּמ"ש וְדוֹר רְבִיעִי יֵשׁוּבוּ הִנֵּה. הוּא רַק דוֹר
רְבִיעִי מֵהַגְּלוּת מֵהַע' נִפְּשׁ הַבְּאָה לְיַעֲקֹב